

דף הנחייה מספר 2

לימוד הסוגיה מדף כו עמוד ב - כז עמוד א [למטה]

סוגיה ראשונה: תפילות: אבות או כנגד קרבנות?

1. מה פשר המחלוקת לפי דעתך? מהי המשמעות לכך שדווקא ה'אבות' תקנו את התפילות?
2. שימו לב שבבריתא מובאות מספר לשונות לתפילה [עמידה, שיחה, פגיעה ועוד]. האם אלו מילים נרדפות? עיינו בפסוקים שמרמזים לתקנת התפילה על ידי האבות – והשיבו לשאלה הנ"ל מתוך פרספקטיבה. האם יש משמעות לכך שאברהם תקן תפילת שחרית וכו', או שמא אברהם היה יכול לתקן גם תפילת מנחה? להעשרת הדיון בשאלות אלו כדאי לעיין בדברי בעלי התוספות [על הדף – כ"ו עמוד ב, ד"ה [=דבור המתחיל]: יצחק וד"ה: יעקב.
3. מה הקשר בין תפילות לקרבנות? שימו לב שהלשון של רבי יהושע בן לוי היא 'תמידים' ולא קרבנות.

ראו את המקורות הבאים:

מדרש רבה יח כא	תוספות ד"ה: 'איבעיא' בדף כו עמוד
(הושע יד) כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו אמרו ישראל רבש"ע בזמן שבהמ"ק קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר ועכשיו אין בידינו אלא תפלה טו"ב בגימטריא י"ז תפלה י"ט ברכות הוצא משם ברכת המינין שתקונה ביבנה ואת צמח דוד שתקנו אחריו על שום (תהלים כו) בחנני ה' ונסני.	א. שימו לב שהוא משתמש בדרשה לפסוק בספר הושע פרק יד פסוק ג. עיינו שם בפסוק. מהי ההוראה הטעונה ב'נשלמה פרים שפתינו'? ראו גם את המדרש הבא:

האם המדרש מפרש את הפסוק באותו אופן כמו תוספות? ולסיום ראו את עמדת הטור [שימו לב למרחב ההשוואות (6) בין תפילה לקרבן]:

טור אורח חיים סימן צח [כוונה בתפילה]	* על הספר ומחברו ראה בהמשך בהערה על הרא"ש.
...שהתפלה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד) וכתוב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ולכן צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים ומעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה וראוי הוא שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבבז על זה ומ"מ טוב הוא שיהיו לו מכנסים מיוחדים לתפלה משום נקיות ואחר שיעשה דוגמת הקרבן עולה לריח ניחוח למקום שהקרבן עולה והמלאך עושה אותו כתר לקונו...	

• האם הטור מבאר כמדרש או כתוספות?

האם כל הדיון הזה שייך לסוגייתנו – 'תפילות כנגד תמידים'?

1. למה הבריתא של תמידים קשה על עמדת ר' יוסי ברבי חנינא, ואילו הבריתא של האבות לא קשה על רבי יהושע בן לוי? ראו את הפירוש של 'מצפה איתן' ו/או מהר"ץ חיות על הסוגיה [פירושים אלו מצויים בכרך התלמוד המסורתי בסופו].

לחילופין נסו להכריע מהי עמדת הרמב"ם במחלוקת זו: השוו את שתי ההלכות הבאות:

הלכות תפילה פרק א הלכות ה-ו	ה
וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא	

נקראת תפלת המוספין:

וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה שנאמר היא העולה וגו' כענין שנאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה ואף ע"פ כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה:

זאת לעומת:

הלכות מלכים פרק ט

א על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוו הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.

השגת הראב"ד - וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום א"א כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת).

מקורות נוספים להרחבה:

- מאמרו של פנחס הרמן: 'שיטת הרמב"ם בענין תפילות כנגד מי תקנום?' בתוך ארשת תשמ"ד עמודים 92-96.
- מאמרו של הרב סולוביצ'יק 'רעיונות על תפילה' על תפילה כנגד הקרבנות, בתוך: ארשת תשמ"ד.

ראו את דברי ר' חיים מטשרנוביל, והשפת אמת, איך הם מסבירים את הגמרא:

ספר באר מים חיים פרשת וישלח - פרק לב

וילן שם בלילה ההוא. מה שהוצרך הכתוב להודיענו זאת שלן שם באותו הלילה להגיד כי האבות נהגו בתפילתן כמו בקרבן ממש כי תפילות נגד אבות תיקנו ונגד הקרבנות (ברכות כ"ו ע"ב) ועל כן עשאו בתפילה כמו בקרבן ממש שהיה טעון לינה כידוע (ספרי ראה ט"ז, ז).

שפת אמת ספר בראשית - פרשת לך - שנת [תר"נ]

ותפלות אבות תקנום. שהוא התקרבות אל השי"ת. וזה עצמו ענין הקרבנות שבמקום תמידין תיקנום וזה נקרא תיקון הטבע והבריאה המתחדש בכל יום להיות דבוק לשרש.

לאור כל זאת ולאור מסקנת הגמרא, מה פשר המחלוקת אם האבות תקנו או כנגד תמידים?

1. מושגים נספחים בסוגיה:

- 'מנחה גדולה' 'מנחה קטנה'. מה המשמעות של מינוחים אלו? ראשית, מילולית. היום [שעות האור ביממה] מחולקים על פי המסורת ל-12 חלקים שווים. כל חלק כזה נקרא שעה [זמנית]. ברור שאורכה של השעה משתנה בין קיץ לחורף [מדוע?]. אם הזריחה היא ב-6 בבוקר והשקיעה ב-6 בערב הרי ש: 'שש וחצי' הוא בשעה?... ומנחה קטנה שהיא 'תשע וחצי' היא בשעה?...
- מה הצורך להבחין בזמן תפילת מנחה בין שתי מנחות? יש לכך מספר רב של תשובות בין הפרשנים הראשונים נציע 2 הסברים בלבד [הכלולים בדברי הרמב"ם]:

רמב"ם הלכות תפילה פרק ג

ב כבר אמרנו שתפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנו זמנה ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום

ראו את גישת הפוסקים.

ר' יונה

דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. אע"פ שנראה מכאן שאם ירצה יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ואילך דלר' יהודה משם ואילך אינו זמן תפלת מנחה ולדברי רבנן יכול להתפלל מנחה עד הערב אפ"ה אין לו לאדם לעשות בענין שיהו מנהגותיו סותרין זה את זה שאם יתפלל מנחה לפעמים מפלג המנחה ואילך כרבנן ולפעמים יתפלל ערבית באותו זמן קודם שקיעת החמה כר' יהודה נמצאו דבריו סותרין זה את זה שפעמים דן אותו יום ופעמים דן אותו לילה אלא יעשה כל שעה כמו רבנן שיתפלל מנחה עד שקיעת החמה ותפלת ערבית אח"כ או כמו ר' יהודה שיתפלל תפלת המנחה לעולם עד פלג

ר' יונה בן ר' אברהם גירונדי 'החסיד' חי בגירונה וברצלונה שבספרד במאה ה"ג, ונפטר בטולידו בשנת ה"א כ"ד [1263]. היה בן-דודו, מחותנו וידידו של הרמב"ן. בצעירותו למד בישיבות צרפת ופרובנס, והושפע הרבה משיטת הלימוד של בעלי התוספות, וכן מדרכם של 'חסידי אשכנז'. היה מהראשונים שהכניסו את תורת חכמי צרפת לישיבות ספרד. בברצלונה עמד בראש ישיבה גדולה, ובין תלמידיו שם היו גם הרשב"א, הרא"ה ועוד. רבינו יונה פירש מסכתות רבות בתלמוד; ידוע בעיקר פירושו על הרי"ף למסכת ברכות, שנדפס בכל הגמרות לצד הרי"ף (הפירוש נערך בידי תלמידיו, ולכן הוא נקרא 'פירוש תלמידי ר' יונה'). ר' יונה חיבר גם דרשות ופירושים על התורה ועל ספר משלי, וכן ספרי הלכה ומוסר. ספרו המפורסם 'שערי תשובה' נדפס לראשונה בפאנו בשנת רס"ה [1505], ומאז פעמים אין-ספור.

המנחה בלבד ויתפלל ערבית אח"כ כל זמן שירצה ואפילו קודם שקיעת החמה ועכשיו כיון שמנהגו להתפלל תפלת מנחה אחר פלג המנחה כרבנן אין לנו להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה כרבי יהודה אלא לעשות הכל כרבנן מיהו בדיעבד אם התפלל תפלת ערבית בכונה לצאת מפלג המנחה ואילך יצא ולא מחייבין ליה לחזור ולהתפלל. מפי מורי הרב נר"ו:

פסק ההלכה בתחום זה היה משמעותי מאוד במיוחד בחלק הצפוני של אירופה. השקיעה וודאי צאת הכוכבים בימי הקיץ היו מאוד מאוחרים. סבלנות המתפללים להמתין לזמן התפילה המאוחר לא היתה גבוהה. התוצאה בתשובה שלפניכם:

רא"ש מסכת ברכות פרק א סימן א

ומיהו קצת קשה דלענין תפלת המנחה עבדין כרבנן ומתפללין פעמים תפלת המנחה אחר פלג המנחה ולענין קריאת שמע [ותפילת ערבית] חשבינן ליה לילה כמו ר' יהודה והוי... תרי קולי דסתרי אהדדי [=שתי פסיקות להקל שסותרות זו את זו] והא דאמר' לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ה"פ לא אפסיק הלכתא לא כרבי יהודה ולא כרבנן מי שירצה [לעשות] (יעשה) הכל כרבי יהודה או הכל כרבנן ולא שיתפוס קולא של שניהם וי"ל דלענין תפלה הקלו....ונראה לקיים המנהג ... מכל

רבי אשר בן יחיאל, הרא"ש, נולד בשנת ה"א י' (1250?) באשכנז ונפטר בשנת ה"א פ"ז (1327) בטולידו שבספרד. הרא"ש למד בישיבות בעלי התוספות באשכנז וצרפת, ורבו הגדול היה המהר"ם מרוטנבורג. בעקבות רדיפות נגד היהודים באשכנז, ברח הרא"ש לספרד בשנת ה"א ס"ג (1303), ושם התקבל בכבוד רב על ידי הרשב"א בברצלונה, ומאוחר יותר התמנה לרב העיר הגדולה טולדו. לאחר פטירת הרשב"א נחשב הרא"ש לפוסק הדור בספרד. הוא השאיר אחריו יותר מאלף תשובות. בפירושו לגמרא (פירוש הרא"ש, תוספות הרא"ש), מאחד ר' אשר את האסכולה האשכנזית והפרובנסלית עם האסכולה הספרדית במיזוג גמור. בנו-תלמידו, ר' יעקב, חבר ספר הטור, שם מובאות דעותיו של אביו הרא"ש להלכה. גם ר' יוסף קארו בספרו שלחן ערוך מבכר את דעת הרא"ש להלכה. ספר 'פסקי הרא"ש' נדפס לראשונה בסוף מסכתות התלמוד בדפוסי ונציה ר"פ. הוא מסכם את הסוגיות להלכה, כאשר הוא מבוסס בעיקר על פסקי הרי"ף, ומביא הרבה מפירושי ופסקי בעלי התוספות. בסוף כל מסכת צורף 'קיצור פסקי הרא"ש' על אותה מסכת, כנראה מעשה ידיו של בנו, ר' יעקב בעל הטורים.

מקום בתפלה הקלו וגם מתוך הדחק נהגו כך לפי שמתקבצין הצבור לתפלת המנחה ואילו לא היו קורין את שמע ומתפללין תפלת הערב עד צאת הכוכבים היה כל אחד ואחד הולך לביתו והיה טורח להם להתקבץ לאחר מכאן ולא היו מתפללים בצבור. לפיכך נהגו העם לקרות שמע ולהתפלל קודם צאת הכוכבים....

מקורות נוספים בעניין זה אפשר לראות ברש"י ובתוספות בתחילת המסכת [דף ב' עמוד א'].

